

УДК 81'38:27-788(477)
DOI 10.31652/2521-1307-2026-42-02

Лексична варіативність релігійного дискурсу в офіційних документах православної церкви України

Богдана Дрофяк <https://orcid.org/0000-0003-1321-4051>

Київська православна богословська академія, м. Київ, Україна

Надійшла до редакції: 11.02.2026 • Схвалено до друку: 01.03.2026

Анотація

У статті розглянуто лексичну варіативність релігійного дискурсу в офіційних документах Православної Церкви України, які засвідчують звершення таїнств. Проаналізовано історичні та комунікативні аспекти мовного впливу, що спричинили асиміляцію формулювань у релігійних текстах. Визначено стилістичні особливості використання дієслівних лексем, їхню роль у створенні урочистості та піднесеності релігійного дискурсу. Дослідження сприяє глибшому розумінню мовних процесів у релігійному середовищі та міжконфесійному діалогу. У статті досліджено релігійний дискурс як важливий об'єкт мовознавчих студій, що поєднує мовні, культурні та соціальні аспекти комунікації. Проаналізовано його багатовимірність, яка виявляється у взаємодії релігійної традиції, стилістичних особливостей та мовної поведінки вірян. Визначено основні чинники, що впливають на формування релігійного дискурсу, зокрема його комунікативну функцію, стилістичну варіативність й історичний контекст. Окрему увагу приділено використанню дієслів узагальненої семантики, які формують стилістичну виразність офіційних документів. Доконаний вид дієслів, що вживають у документах на позначення участі в таїнствах Церкви, таких як «здійснив», «звершив», «вділив», «вчинив», підкреслює завершеність дії, що є ключовим для сакральної комунікації. Лексична варіативність у документах Православної Церкви України пов'язана з історичними процесами взаємовпливу релігійних традицій, що спричинили асиміляцію мовних формулювань. Також розглянуто тенденцію до використання пасивних конструкцій у церковних документах, які наголошують на завершеності дії та її офіційному характерові. Пасивні форми, утворені від дієслів доконаного виду (на -но, -то: «виконано», «вділено», «вчинено»; на -ся: «здійснилося», «відбулося»), сприяють збереженню сакрального стилю та відповідності комунікативним вимогам релігійного дискурсу. Отже, вибір мовних засобів у релігійному дискурсі не лише передає зміст, а й формує емоційно-стилістичне сприйняття тексту, що є важливим для збереження традиційної мовної культури релігійних громад.

Ключові слова: лексична варіативність, релігійний дискурс, офіційні документи, Православна Церква України, стилістичні особливості, мовна асиміляція, комунікативні аспекти

UDC 81'38:27-788(477)
DOI 10.31652/2521-1307-2026-42-02

Lexical Variability of Religious Discourse in Official Documents of the Orthodox Church of Ukraine

Bohdana Drofiak <https://orcid.org/0000-0003-1321-4051>

Kyiv Orthodox Theological Academy, Kyiv, Ukraine

Received: 11.02.2026 • Accepted: 01.03.2026

Abstract

The article examines the lexical variability of religious discourse in official documents of the Orthodox Church of Ukraine. The historical and communicative aspects of linguistic influence that caused the assimilation of formulations in religious texts are analyzed. The stylistic features of the use of verbal lexemes, their role in creating the solemnity and sublimity of religious discourse are determined. The study contributes to a deeper understanding of linguistic processes in the religious environment and interfaith dialogue. The article examines religious discourse as an important object of linguistic studies that combines linguistic, cultural and social aspects of communication. Its multidimensionality, which is manifested in the interaction of religious tradition, stylistic features and linguistic behavior of believers, is analyzed. The main factors influencing the formation of religious discourse are identified, in particular its communicative function, stylistic variability, historical context and linguistic behavior. Particular attention is paid to the use of verbs of generalized semantics, which form the stylistic expressiveness of official documents. The perfective form of verbs, such as “has done”, “has accomplished”, “has done”, emphasizes the completion of the action, which is key for sacred communication. Lexical variability in documents of the Orthodox Church of Ukraine is explained by historical processes of mutual influence of religious traditions, which caused the assimilation of linguistic formulations. The tendency to use passive constructions in church documents, which emphasize the completion of the action and its official nature, is also considered. Passive forms formed from verbs of the perfective form (in -no, -to: “has been done”, in -sya: “has been done”, “has taken place”), contribute to the preservation of the sacred style and compliance with the communicative requirements of religious discourse. Therefore, the choice of language means in religious discourse not only conveys content, but also shapes the emotional and stylistic perception of the text, which is important for preserving the traditional linguistic culture of religious communities.

Keywords: lexical variability, religious discourse, official documents, Orthodox Church of Ukraine, stylistic features, language assimilation, communicative aspects

Постановка проблеми. Лексична варіативність у релігійному дискурсі є важливим аспектом мовознавчих досліджень, оскільки вона відображає історичні, культурні та соціальні процеси, що впливають на формування мовної картини світу. В Україні, зокрема в західних областях, спостерігається взаємопроникнення мовних традицій Православної Церкви України, Української греко-католицької та Римсько-Католицької Церков, що зумовлює певну асиміляцію офіційних формулювань.

Актуальність дослідження. Аналіз лексичної варіативності релігійного дискурсу дозволяє глибше зрозуміти мовні процеси, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, та сприяє розвитку міжконфесійної комунікації. З огляду на істотний вплив релігійних традицій на мовну практику, яка формувалася в умовах конфесійного розмаїття, за неоднакового сприйняття та інтерпретації текстів вірянами, виникали відмінності у мовних нормах, стилістичних засобах і способах тлумачення сакральних понять, що й потребує глибшого аналізу.

Мета статті – з'ясування особливостей лексичної варіативності релігійного дискурсу в офіційних документах Православної Церкви України, що засвідчують звершення таїнств, з урахуванням їхніх історичних, стилістичних і комунікативних параметрів, а також визначення впливу мовних традицій на формування структури та змісту релігійного тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Релігійний дискурс є важливим об'єктом мовознавчих досліджень, оскільки він поєднує мовні, культурні та соціальні аспекти комунікації. Його багатовимірність виявляється у взаємодії релігійної традиції, стилістичних особливостей та мовної поведінки вірян. Значення релігійного дискурсу в лінгвістиці вмотивоване такими чинниками:

1. Комунікативна функція – релігійний дискурс формує специфічні мовні моделі, що

використовуються в богослужіннях, молитвах, проповідях та офіційних документах.

2. Стилiстична варіативність – релігійна мова має особливі стилістичні характеристики, які відрізняють її від інших функціональних стилів.

3. Історичний контекст – мовні особливості релігійного дискурсу змінювалися під впливом соціальних та культурних процесів.

4. Лінгвістична поведінка – релігійний дискурс впливає на мовну свідомість вірян, формуючи специфічні комунікативні стратегії.

Отже, релігійний дискурс є не лише засобом передачі духовних цінностей, а й важливим елементом мовної системи, що відображає взаємозв'язок мови, культури та суспільства.

Використання дієслів узагальненої семантики в релігійному дискурсі має важливе значення для формування стилістичної виразності офіційних документів. Доконаний вид дієслів, таких як «здійснив», «звершив», «вділив», «вчинив», підкреслює завершеність дії, що є ключовим для сакральної комунікації. Ці дієслівні форми найчастіше фіксують у текстах офіційно-ділових документів, що супроводжують таїнства Церкви, насамперед Свідцтвах про Хрещення, Вінчання, а також Грамотах про хіротонію. Як свідчить аналіз зразків таких документів, дієслова доконаного виду зі значенням завершеності дії («здійснив», «звершив», «вділив», «вчинив») використовуються для позначення сакральної дії, яка вже відбулася та має підтвердження. Використання цих лексем обумовлене прагненням надати сакральній події урочистого й офіційного звучання. Зокрема, у Свідцтвах про Хрещення трапляються формулювання на зразок: «Таїнство Хрещення звершено над...», «Святі тайни вділив...» або «Таїнство здійснив ієрей...». Це демонструє прагнення закріпити сакральну подію через стилістично марковану офіційно-ділову форму, що одночасно виконує і юридично-представницьку, і конфесійно-літургійну функцію.

Лексична варіативність у документах Православної Церкви України пояснюється історичними процесами взаємовпливу релігійних традицій. Це спричинило асиміляцію мовних формулювань, що відображається у використанні різних дієслівних конструкцій.

Незважаючи на варіативність, усі дієслова зберігають сему дії, проте не всі мають стилістичне навантаження. Деякі з них позбавлені урочистості, що характерно для релігійного дискурсу, особливо при описі таїнств. Саме тому в офіційних текстах перевага надається стилістично маркованому дієслову «звершувати», яке має урочисту забарвленість і найбільш відповідає сакральному контексту. Отже, вибір дієслів у релігійному дискурсі не лише передає зміст, а й формує емоційно-стилістичне сприйняття тексту, що є важливим для збереження традиційної мовної культури релігійних громад.

Використання пасивних конструкцій у церковних документах має важливе стилістичне та комунікативне значення. Пасивні форми, утворені від дієслів доконаного виду (на -но, -то: «виконано», «вділено», «вчинено»; на -ся: «здійснилося», «відбулося»), підкреслюють завершеність дії та її офіційний характер. Тенденція до використання пасивних конструкцій у церковних документах є закономірною, оскільки вона відповідає стилістичним, комунікативним та сакральним вимогам релігійного дискурсу.

Використання особової форми дієслова «прийняти» у документах, що засвідчують факт здійснення таїнства Хрещення, має важливе семантичне та комунікативне значення. Така форма є маркером активної участі суб'єкта в сакральній дії. У конструкціях на зразок «*Таїнство Хрещення прийняв (ім'я, прізвище)*» фокус повідомлення зміщується з безособового фіксування факту дії (Пор. «*Хрещення звершено над...*») на особистість охрещуваного. Це створює ефект персоніфікації й увиразнення відповідальності особи за акт входження у

християнську спільноту. Така мовна стратегія особливо актуалізується в умовах пострадянського суспільства, де зростає потреба в усвідомленому релігійному виборі. Активна форма дієслова «прийняти» також узгоджується з національною мовною нормою, яка тяжіє до конструкцій із чітким суб'єктом дії та мінімізацією калькованих безособових зворотів, що поширені під впливом російськомовної офіційної традиції (Пор. «*здійснено над*»). Відмінність від пасивних конструкцій у традиційних формулюваннях («*здійснено*», «*виконано*», «*вчинено*») полягає в тому, що центром висловлювання є сам акт звершення таїнства, де головну роль відіграє священнослужитель. Використання дієслова «прийняти» змінює фокус на охрещуваного, який є активним учасником події. Семантична структура речення в таких конструкціях чітко виокремлюється через суб'єкт (охрещуваний, «*раб Божий*» або «*раба Божа*») та об'єкт дії (таїнство Хрещення, часто в поєднанні з Миропомазанням), що сприяє більш персоналізованому сприйняттю релігійного тексту.

Релігійний контекст у християнській традиції Хрещення розглядається не лише як обряд, а як свідомий акт входження в церковну спільноту. Використання дієслова «прийняв» підкреслює цей аспект, наголошуючи на особистій участі охрещуваного в духовному процесі. Наприклад: «*Таїнство Хрещення та Миропомазання прийняв раб Божий (прізвище, ім'я, по батькові)*»; «*Цим засвідчується, що раб Божий (прізвище, ім'я, по батькові) прийняв Святе таїнство Хрещення*».

Отже, використання особової форми дієслова «прийняти» в церковних документах не лише змінює акцент висловлювання, а й відображає глибокий духовний зміст таїнства Хрещення, підкреслюючи його особистісний та свідомий характер.

Використання дієприкметникових форм доконаного виду в релігійному дискурсі, таких як

«хрещений», «миропомазаний», відіграє важливу роль у церковних документах, оскільки вони не лише фіксують факт звершення таїнства, а й підкреслюють його завершеність та сакральну значущість. Специфіку функціонування дієприкметникових форм в аналізованих текстах окреслюють такі риси:

1. Увиразнення результативності дії – дієприкметники доконаного виду вказують на те, що особа пройшла відповідне таїнство, що є важливим для канонічного підтвердження її духовного статусу.

2. Офіційність та формальність – у церковних документах важливо зафіксувати завершений факт, що робить дієприкметникові форми зручними для юридичного та богословського оформлення.

3. Сакральний зміст – використання таких форм сприяє збереженню традиційної мовної культури релігійного дискурсу, підкреслюючи урочистість та значущість обряду. Наприклад: *«[Прізвище, ім'я] хрещений та миропомазаний у храмі Пресвятої Трійці 21 березня 1999 року священником [власне ім'я, прізвище]»*.

В окремих документах фіксуємо конструкції із власне-зворотними дієсловами, наприклад: *«Хрестився [власне ім'я, прізвище]»*. Така форма може створювати семантичну неточність, оскільки вона фактично передає значення «охрестив себе сам», що суперечить канонічному розумінню таїнства Хрещення. У релігійних текстах важливо дотримуватися точності формулювань, щоб уникнути неправильного трактування сакральних дій.

Дієприкметникові форми доконаного виду є важливими для релігійного дискурсу, оскільки вони підкреслюють завершеність, сакральність та офіційність таїнства. Водночас використання власне зворотних дієслів на -ся може спричинити канонічні та семантичні неточності, тому в офіційних документах перевагу варто надавати дієприкметниковим конструкціям. Виокремимо такі канонічні та семантичні неточності:

1. Канонічна невідповідність – Хрещення не може бути здійснене без участі священнослужителя, тому форма «хрестився» може викликати неправильне трактування.

2. Зміщення акценту – в традиційних формулюваннях зацентровано на звершенні таїнства священником, а не на самостійному акті особи.

3. Неузгодженість з офіційним стилем – церковні документи мають чітку структуру, використання власне зворотних дієслів може порушувати усталені мовні норми.

Отже, у церковних документах доцільно використовувати дієприкметникові форми, які підкреслюють завершеність таїнства та його сакральний зміст, а також уникати власне-зворотних дієслів, що можуть викликати канонічні та семантичні неточності. Це сприятиме збереженню традиційної мовної культури та забезпечуватиме точність у визначенні духовного статусу особи.

Засвідчення факту звершення таїнства Хрещення є потрібною умовою для участі в інших таїнствах, зокрема подальших таїнств Вінчання чи Хіротонії. Оскільки саме Хрещення є базовим обрядом входження до церковної спільноти, його документальне підтвердження має вирішальне значення в правовому та богословському контекстах. У документах Православної Церкви України ця функція реалізується через жанр Свідoctва. Особливість сучасного релігійного життя українців полягає у впливі радянського минулого, коли багато таїнств здійснювалися таємно, без офіційного документування. Це створює труднощі в підтвердженні факту Хрещення, що зумовлює необхідність у наданні підтверджувальних документів, зокрема довідки чи виписки із реєстраційної книги.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Лексична варіативність релігійного дискурсу в офіційних документах Православної Церкви України, зокрема в текстах, що засвідчують звершення

таїнств (Хрещення, Миропомазання, Вінчання, Хіротонії), є результатом історичних, культурних та мовних процесів, які формували релігійну комунікацію. Взаємопроникнення мовних традицій різних конфесій спричинило асиміляцію офіційних формулювань, що виявляється у варіативності дієслівних конструкцій, стилістичних засобів та синтаксичних моделей. Аналіз відповідних документів свідчить, що релігійний дискурс має чітко окреслені стилістичні особливості, зокрема домінування пасивних конструкцій, дієслів доконаного виду, узагальнених семантичних форм та стилістично маркованої лексики. Уживання дієслівних форм «здійснив», «звершив», «вділив», «вчинив» фіксує завершеність сакральної дії та увиразнює її

богословське значення, що є визначальним для офіційної церковної комунікації.

Використання пасивних конструкцій (на -но, -то, -ся) сприяє увиразненню офіційності та завершеності події. Водночас в окремих документах зафіксовано форми дієслів, які змінюють акцент висловлювання, актуалізуючи суб'єкта дії – охрещуваного.

Отже, лексична варіативність релігійного дискурсу в офіційних документах є важливим елементом мовної системи, що забезпечує точність, урочистість та сакральність комунікації. Подальше дослідження цієї теми сприятиме глибшому розумінню мовних процесів у релігійному середовищі та розвитку міжконфесійного діалогу.

Література

- Бацевич, Ф. (2009) *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: ВЦ «Академія», 376 с.
- Ваврінчик, Р. (2016) *Перформативність мовленнєвих актів у англомовному теологічному дискурсі*: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Чернівці, 247 с.
- Вереш, М. (2016) *Лексико-семантичні та лінгвопрагматичні особливості німецької християнсько-богословської терміносистеми*: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 215 с.
- Гоцалюк, А. (2015) Релігійний дискурс традиційного світогляду в контексті соціально-філософських рефлексій. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, № 2, с. 12–15.
- Огієнко, І. (2013) *Біблія, або книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту*. Київ: Українське Біблійне Товариство, 1152 с.

References

- Batsevych, F. (2009). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky* [Fundamentals of Communicative Linguistics]. Kyiv: VTs «Akademii», 376 p. (in Ukrainian).
- Vavrinchuk, R. (2016). *Performatyvniat movlennievnykh aktiv u anhlomovnomu teolohichnomu dyskursi* [The performativity of speech acts in English-language theological discourse]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.04. Chernivtsi, 247 p. (in Ukrainian).
- Veresh, M. (2016). *Leksyko-semantychni ta linhvoprahmatychni osoblyvosti nimetskoï khrystyiansko-bohoslovskoi terminosystemy* [Lexico-semantic and linguopragmatic features of the German Christian-theological terminological system]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.04. Lviv, 215 p. (in Ukrainian).
- Hotsaliuk, A. (2015). Relihiinyi dyskurs tradytsiinoho svitohliadu v konteksti sotsialno-filosofskykh refleksii [Religious discourse of traditional worldview in the context of socio-philosophical reflections.]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*. 2, pp. 12–15. (in Ukrainian).

Ohiienko, I. (2013). *Bibliia, abo knyhy Sviatoho Pysma Staroho i Novoho Zapovitu* [The Bible, or the books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments]. Kyiv: Ukrainske Bibliine Tovarystvo, 1152 p. (in Ukrainian).

Автор

Богдана Дроф'як, викладач Київської православної богословської академії
e-mail: chokaliuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1321-4051>

Author

Bohdana Drofiak, teacher at Kyiv Orthodox Theological Academy
e-mail: chokaliuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1321-4051>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest